

ційним і 3) інклюзивним. Інтровертність означає направленість на вирішення внутрішніх проблем країни як особливого соціоекономічного утворення з урахуванням його історично пройденого шляху. Інноваційність показує необхідність корінної перебудови на основі новітніх досягнень і принципів. Інклюзивність забезпечує включеність у зовнішнє середовище для вирішення внутрішніх завдань. Ці вектори внутрішньо суперечливі, але вони віддзеркалюють реальну суперечливість реального світу та імперативів розвитку. В цьому аспекті парадигмальну формулу управління реконструктивним розвитком можна виразити так: реконструктивний розвиток — це поєднання інтровертного, інклюзивного та інноваційного розвитку, спрямованого на вирішення внутрішніх проблем країни для забезпечення добробуту громадян шляхом корінної перебудови структури економіки і розгортання її внутрішніх потенцій у рефлексивній взаємодії із зовнішнім середовищем.

Література

1. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Т.1. Наука логики / Г.В.Ф. Гегель. — М.: Мысль, 1974. — 452 с.
2. Казначеев В.П. Учение Вернадского В.И. о биосфере и ноосфере / В.П. Казначеев. — Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1989. — 248 с.
3. Реконструкція [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/>
4. Реконструкція [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
5. Шваб К. Четвертая Индустриальная Революция: вызовы и возможности [Електронний ресурс]. — Доступний з: <http://guralyuk.livejournal.com/2051302.html>

УДК 338.24:330.15+504.062

Василь ГОЛЯН*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Обґрунтовано пріоритети модернізації системи управління природокористуванням, якими виступають: імплементація природ-

* **ГОЛЯН Василь Анатолійович** — д.е.н., професор, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», м. Київ, Україна, golian_v@ukr.net

них та природоохоронних директив ЄС, диверсифікація джерел інвестування природоохоронних проєктів, розширення специфікації форм державно-приватного партнерства у сфері господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу.

Початок нового політичного циклу в новітній українській історії (перша половина 2014 року) відзначався численними реляціями новоспечених керівників країни про необхідність проведення реформ. При цьому в Україні функціонують сегменти суспільних відносин, де до цих пір рудименти командно-адміністративної системи господарювання визначають перерозподіл ліквідних активів, які де-юре перебувають у загальнонародній власності, а де-факто — під патронатом керівників державних управлінських структур. Йдеться про систему управління природними ресурсами і охороною навколишнього середовища.

Квінтесенцією результативності функціонування цієї системи виступають: масова забудова прибережних смуг водоохоронних зон, особливо в рекреаційних зонах поблизу великих міст; відсутність прозорості при передачі в оренду водних об'єктів; занедбаний стан загальнодержавних гідротехнічних споруд, особливо в зоні осушення, що не дозволяє повернути в продуктивний оборот значні площі сільськогосподарських угідь (в Україні площа осушених земель становить понад 3 млн га); численні стихійні звалища твердих побутових відходів у місцях масового відпочинку громадян і навколо міських і сільських населених пунктів.

Мінерально-сировинні ресурси місцевого значення, які повинні бути базою наповнення бюджетів сільських територіальних громад, як правило, використовуються регіональними бізнес-елітами для задоволення корпоративних інтересів. Великі землекористувачі, в першу чергу, підприємства, які входять до вертикально інтегрованих підприємницьких об'єднань холдингового типу і працюють переважно на орендованих сільськогосподарських угіддях, безконтрольно виснажують ґрунт, розширюючи посівні площі технічних культур, зокрема енергетичного напрямку, не завжди дотримуючись науково обґрунтованих сівозмін.

За таких умов потребують інституціонального оформлення та методологічного забезпечення напрями модернізації існуючої системи управління природокористуванням з урахуванням наслідків інституціональних трансформацій, які відбуваються у природно-ресурсному секторі національного господарства. Мова йде про напрями модернізації в частині імплементації природних і природоохоронних директив ЄС, досвіду передових країн щодо

інвестиційного забезпечення реалізації проектів екологічного спрямування, впровадження партнерських відносин між власником природних ресурсів і підприємницькими структурами.

Складна ситуація, яка має місце у сфері природокористування, є наслідком того, що українська держава, починаючи з 90-х років минулого століття, відкладала вирішення екологічних проблем до кращих часів. Тому й екологічна компонента не стала вагомою складовою ринкових реформ, які реалізовувалися в Україні, що призвело до значних інституціональних розривів між системою товарно-грошових відносин і публічним природно-ресурсним сектором, звузило спектр джерел, форм і методів інвестиційного забезпечення природоохоронних проектів.

Не став зразком для наслідування серед українських реформаторів усім добре відомий «Новий курс» президента США Франкліна Рузвельта, який передбачав поряд зі стабілізацією банківської системи і формуванням ефективної моделі допомоги безробітним реалізацію масштабних проектів заліснення та благоустрою лісів у віддалених районах, а також створення державної корпорації по реалізації проекту економічного і екологічного відродження окремих районів у долині річки Теннесі [1].

Існуюча в Україні вертикаль державного управління природокористуванням представлена низкою міністерств і відомств, які реалізують державну політику в галузі раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища. При цьому одні агентства, зокрема Державне агентство лісових ресурсів України, координуються Міністерством аграрної політики та продовольства України, а інші, зокрема, Державне агентство водних ресурсів України, — Міністерством екології та природних ресурсів України.

Такий формат свідчить про відсутність єдиного центру координації використання природної складової національного багатства і поглиблює секторальні протиріччя при освоєнні природно-ресурсного потенціалу, що в своїй основі є несумісним з принципом інтегрованого управління природними ресурсами, задекларованим у природоохоронних директивах Європейського Союзу. Україна, уклавши Угоду про асоціацію з ЄС, зобов'язується імплементувати ці директиви в досить стислі терміни. При збереженні нинішньої вертикалі державного управління природними ресурсами і охороною навколишнього середовища імплементация природоохоронних директив ЄС стане черговим екологічним фарсом на кшталт створення свого часу Державного агентства екологічних інвестицій, яке на даний момент знаходиться у стадії ліквідації.

Одним з основних недоліків існуючої системи державного управління природними ресурсами і охороною навколишнього природного середовища є індивідуальне ставлення її представників до залучення інвестицій у відтворення природно-ресурсного потенціалу та модернізацію об'єктів природоохоронної інфраструктури. Основними джерелами фінансування природоохоронних проектів сьогодні в Україні є власні кошти підприємств та організацій, а також кошти Зведеного бюджету України. У цілому в динаміці капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища спостерігається висхідний тренд: у 2004 році обсяг капітальних інвестицій становив 1835,5 млн грн, у 2008 — 3731,4 млн грн, у 2015 — 7675,6 млн грн. При цьому, якщо проаналізувати динаміку капітальних інвестицій у порівнянних цінах 2001 року, значного зростання не спостерігається. Це пов'язано з тим, що збільшення суми інвестицій в охорону навколишнього середовища було обумовлено індексацією витрат у зв'язку з інфляційними процесами, а не істотним збільшенням реальних обсягів інвестування.

Ситуація, яка склалася у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів, вимагає істотного збільшення обсягів капітальних вкладень у технічне переоснащення, реконструкцію і модернізацію природоохоронної інфраструктури, а також індустрії видобутку і первинної переробки природної сировини. Нинішній формат системи державного управління природними ресурсами і охороною навколишнього природного середовища орієнтований на освоєння коштів Зведеного бюджету України, а не на довгострокову співпрацю з потенційними інвесторами природоохоронних проектів — урядами іноземних держав, міжнародними фінансово-кредитними організаціями, приватними підприємницькими структурами, в тому числі фінансово-банківськими установами.

Це пов'язано з тим, що діяльність підрозділів системи державного управління природними ресурсами і охороною навколишнього природного середовища зводиться до виконання тільки однієї функції — функції контролю, а інші класичні функції управління (організація, планування і мотивація) не реалізуються через надмірну централізацію і відсутність делегування необхідного обсягу повноважень на низовий рівень, що ще більше посилює проблему достатності фінансування природоохоронних заходів в умовах децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування.

Позитивно вирішити дану проблему вдасться при реальній імплементації угод державно-приватного партнерства в сфері

управління природними ресурсами і охороною навколишнього природного середовища, які зроблять підрозділи системи державного управління не тільки контролерами, і де-факто розпорядниками державних і комунальних природних і природно-господарських активів, а безпосередніми учасниками відносин спільного з підприємницькими структурами використання природних благ на основі розподілу ризиків і відповідальності, ідентифікації обов'язкових платежів, які сплачуватимуться приватними партнерами в бюджети різного рівня.

З огляду на те, що природні ресурси і об'єкти природоохоронної інфраструктури в переважній більшості не можуть бути передані в приватну власність, саме формат їх використання на основі угод державно-приватного партнерства дозволить зберегти їх у реальній власності держави і територіальних громад, а завдяки участі приватних партнерів вирішити проблему залучення необхідного обсягу інвестицій. На жаль, нинішня редакція Закону України «Про державно-приватне партнерство» до сфер застосування партнерських відносин між державою (територіальною громадою) і приватним партнером в сфері природокористування і охорони навколишнього середовища відносить тільки збір, очищення та розподілення води, забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем, поводження з відходами, крім збору та перевезення [2].

Час доводить необхідність розширення специфікації сфер застосування державно-приватного партнерства в природокористуванні за рахунок лісових і лісгосподарських активів, а також мінерально-сировинних ресурсів, у тому числі видобутку бурштину. Усунення рецидиву бурштинових воєн у ряді областей України безпосередньо пов'язане з темпами імплементації угод державно-приватного партнерства, які передбачають передачу земель лісового фонду у тимчасове користування операторам видобутку бурштину на основі стягнення рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин.

В останні роки значна кількість політиків і громадських діячів з метою переконання широких мас населення в безперспективності реалізації окремих проєктів загальнонаціонального масштабу використовують термін «чорна діра» в зв'язку з відсутністю об'єктивних передумов повернення витрачених коштів і отримання необхідного соціального та екологічного ефекту [3]. Природоохоронна сфера в Україні до тих пір буде залишатися «чорною дірою», поки не буде забезпечена синхронізація пріоритетів діяльності органів державного управління природними ресурса-

ми і охороною навколишнього середовища з цілями суб'єктів природоохоронного підприємства.

Впровадження якісно нових стандартів у господарському освоєнні природно-ресурсного потенціалу та охороні навколишнього природного середовища стане можливим за рахунок модернізації сучасної дирижистської моделі управління природокористуванням і створення сучасної конструкції регулювання раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля, заснованої на апроксимації приватної ініціативи до загальнодержавних, регіональних і локальних пріоритетів відтворення природних благ, а також відсутності квазімонополії органів управління природоохоронною діяльністю на використання і перерозподіл природних активів, які належать державі, територіальним громадам і громадянам України.

Література

1. Горкина Т.И. Комплексное преобразование долины реки Теннесси [Электронный ресурс] / Т.И.Горкина. — Режим доступа: <http://vivovoco.astronet.ru/vv/papers/history/tennessi.htm>.

2. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

3. Голян В.А. Черная дыра украинских реформ. Почему изменения в стране так и не коснулись сферы природопользования [Электронный ресурс] / В.А.Голян. — Режим доступа: <http://nv.ua/opinion/golyan/chernaja-dyra-ukrainskih-reform-191928.html>.

УДК 338.45: 339.9

Людмила ДЕЙНЕКО*

СТРАТЕГІЧНІ ВАРІАНТИ НЕОІНДУСТРІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Анотація. Обґрунтовано, що для ефективного вирішення завдань неоіндустріальної трансформації вітчизняного промислового потенціалу та інтеграції в глобальні виробничі ланцюжки з більшою часткою доданої вартості, доцільно спиратися на комбінацію експортоорієнтованої та інноваційноспрямованої моделей індустріалізації.

* **ДЕЙНЕКО Людмила Вікторівна** — д.е.н., професор, завідувач відділом промислової політики ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ, Україна, deinekolv@gmail.com